
HOLOKAUSZT 1944-1945

KIVÉTELES SORSOK

TARTALOM

Bevezetés.....	3
Az elemzés szempontjai	4
Sorstípusok	4
VIZSGÁLATI SZEMPONTOK.....	5
Demográfiai adatok.....	6
Nem.....	6
Életkor	6
Foglalkozás	7
Születési hely	7
Lakóhely.....	8
Táborok.....	10
Szolidaritás és embermentés	12
I. szakasz: antiszemitizmus és zsidótörvények időszaka 1944. március 19. előtt.....	12
II. szakasz: német antiszemita jogalkotás, gettósítás, deportálás 1944. március 19.–október 15.	13
III. szakasz: nyilasterror vagy német fogság.....	13
Aktivitás	15
I. szakasz: antiszemitizmus és zsidótörvények időszaka 1944. március 19. előtt.....	16
II. szakasz: antiszemita jogalkotás, gettósítás, deportálás 1944. március 19.–október 15.	17
III. szakasz: nyilasterror vagy német fogság.....	18
Általános tapasztalatok	21
Zsidó szervezetekben való részvétel és a zsidó tanács megítélése	21
Információ a náci végső megoldásról	21
Tapasztalt veszteségek	21
Feljelentések	22
Magyar csendőrök és magyar SS-ek.....	22
Deportálás és letartóztatás 1944. április és július között.....	23
FELSZABADULÁS, HAZATÉRÉS	24

BEVEZETÉS

1945 kora nyarától kezdve a hazatérő deportáltak egy része a DEGOB (Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság) által vezetett szeretetotthonokban a DEGOB munkatársaink közreműködésével felvett jegyzőkönyvekben számolt be a megelőző hónapok megpróbáltatásairól. A jegyzőkönyvvezetők munkáját segítette és a dokumentumcsoport tartalmi egységének létrehozását célozta az a kérdéssor, amelyet fokozatosan alakítottak ki. Általában nem tették fel az összes kérdést, mivel a kérdéssor 14 gépelt oldal terjedelmű, a jegyzőkönyvek pedig általában 2–4 oldalasak.

A kérdőívet tizenkét kérdéscsoportra osztották. Ezek a következők voltak:

1. Személyi adatok
2. A zsidóság helyzete a deportált személy lakhelyén
3. A gettóba tömörítés és előzményei
4. A deportálás
5. A megérkezés
6. Az első deportációs állomás. Szervezet és lágerélet.
7. Az Arbeitslager (munkatábor). Szervezet és lágerélet.
8. Az evakuálás
9. Az evakuálás után következő állomások
10. A felszabadulás
11. Lágerélet a felszabadulás után
12. Az út hazafelé

A DEGOB és a Dokumentációs Osztály tevékenysége nyomán tehát több ezer olyan visszaemlékezés áll a rendelkezésünkre, amelyeket a hazatérő deportáltak közvetlenül az események után mondtak jegyzőkönyvbe.¹

---

¹ Forrás: <http://degob.hu/index.php?showarticle=1>.

AZ ELEMZÉS SZEMPONTJAI

SORSTÍPUSOK

A DEGOB jegyzőkönyvek elemzésekor négyféle sorstípust különböztettünk meg: auschwitzi deportált, munkaszolgálatos, budapesti zsidó és egyéb. Jelen tanulmányban ez utóbbival foglalkozunk. Ide tartoznak tulajdonképpen a kivételek. Például a budapesti Zsidó Tanács alkalmazottai, vezetői, cionisták, 1944 tavaszán-nyarán Auschwitz helyett Ausztriába, Strasshof környékére deportáltak, nem Auschwitzba deportált külföldi állampolgárságúak vagy hontalanok. Ezen csoport elemzését éppen kivételességük teszi nehezzé. 49 jegyzőkönyvről és bennük 77 személyről van szó.

1. TÁBLÁZAT: NYILATKOZÓK SZÁMA JEGYZŐKÖNYVENKÉNT²

	elemszám	%
1 személy	42	85,7
2 személy	3	6,1
3 személy	2	4,1
7 személy	1	2,0
16 személy	1	2,0
Összesen	49	100,0

Az adatbázis nem tekinthető az ilyen sorsú zsidók mintájának, mivel nem tudjuk, hogy a teljes sokaságból milyen módon „képződött”, vagyis kik azok, akikkel jegyzőkönyv készült. Ezért az elemzés során a jegyzőkönyvek összességére mindvégig teljes sokaságként fogunk utalni. Az általánosító következtetések levonását az is nehezíti, hogy itt sok esetben egyedi esetekről, ahogyan korábban írtuk kivételekről van szó.

Az elemzés mélységét jelentősen befolyásolja az alacsony elemszám, ami gyakorlatilag nem teszi lehetővé többdimenziós összefüggések bemutatását.

---

² Ide csak azokat a nyilatkozókat számítjuk, akik ebbe a sorstípusba tartoznak.

VIZSGÁLATI SZEMPONTOK

Az adatok rögzítése során először a nyilatkozóra és a jegyzőkönyvre vonatkozó általános adatokat rögzítettük. Az elemzés legfontosabb célja az volt, hogy egyrészt felmérjük, hogy a zsidók milyen szolidaritási gesztusokat, embermentési szándékot tapasztaltak nem zsidók részéről. Másrészt, hogy ők maguk, illetve más zsidók tettek-e valamit a túlélés érdekében. Ezeket a cselekményeket korszakokonként rögzítettük. A budapesti sorstípusba tartozók esetében három ilyen kronológiai időszakot különböztettünk meg:

1. Antiszemitizmus és zsidótörvények: 1944. március 19. előtt
2. Német megszállás – antiszemita jogalkotás, gettósítás, deportálás: 1944. március 19–október 15.
3. Nyilas korszak: nyilasterror(pesti gettók, védett házak, ostrom, kényszermunka) vagy német fogság (koncentrációs tábor, hadiüzem)

Ezen kívül általánosabb kérdéseket is rögzítettünk: a nyilatkozó hogyan ítélte meg a Zsidó Tanács működését, dolgozott-e a ZsidóTanácsnak vagy más zsidó szervezetnek, mit tudott a náci végső megoldásról, milyen tapasztalatai voltak a magyar csendőrökkel és SS-ekkel.

A 4. korszakra, a felszabadulás időszakára vonatkozóan többek között arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen fogadtatásban volt részük a zsidóknak, illetve milyen terveik voltak.

Az adatok értelmezése során egy fontos dolgot nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az elemzés során a legtöbb esetben nem tudunk különbséget tenni aközött, hogy valami a nyilatkozóval nem történt meg vagy csak nem tesz róla említést.

DEMOGRÁFIAI ADATOK

NEM

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozókközül háromnegyede (72%) férfi és egynegyede (27%) nő.

2. TÁBLÁZAT: NEM SZERINTI MEGOSZLÁS

	elemszám	%
Férfi	56	72,7
Nő	21	27,3
Összesen	77	100,0

ÉLETKOR³

Az egyéb sorstípushoz tartozók átlagéletkora 31 év, valamivel több mint egyharmaduk (35%) a 25 évesnél fiatalabb korosztályból kerül ki. Jelentős arányban találunk még 26-35 (23%), illetve 45 évesnél idősebbeket (21%).

3. TÁBLÁZAT: ÉLETKORI CSOPORTOK SZERINTI MEGOSZLÁS

	elemszám	%
26 évesnél fiatalabb	27	35,1
26-35 éves	18	23,4
36-45 éves	10	13,0
45 évesnél idősebb	16	20,8
Adathiány	6	7,8
Összesen	77	100,0

---

³ A jegyzőkönyvekben a születési év került rögzítésre. Az életkor megállapításakor az 1945-ös évet tekintettük referenciaévnak, tehát az alább közölt életkorok az adatbázisban szereplők 1945-ös életkorát jelentik.

FOGLALKOZÁS

A jegyzőkönyvekben rögzített foglalkozások nem voltak alkalmasak arra, hogy azokat szigorúan az 1941-es népszámlálás alapján soroljuk be. A foglalkozási csoportokat a hatályos FEOR (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere) alapján alakítottuk ki úgy, hogy azt a vizsgált korhoz igazítottuk. A következő táblázat foglalkozási csoportok szerinti megoszlást mutatja

4. TÁBLÁZAT: FOGLALKOZÁSI CSOPORTOK SZERINTI MEGOSZLÁS

	elemszám	%
Ipari és építőipari foglalkozások	23	29,9
Szolgáltatási jellegű foglalkozások	9	11,7
Hivatalnokok és magántisztviselők⁴	5	6,5
Más értelmiségiek	7	9,1
Tanulók, ipari tanulók	10	13,0
Háztartásbeli	8	10,4
Egyéb	3	3,9
Adathiány	12	15,6
Összesen	77	100,0

A kartonokon szereplők 30 százaléka (23 fő) valamilyen ipari foglalkozást űzött. Az ipari foglalkozásúak kategóriáján belül a jegyzőkönyvekben szereplőknél kiemelkedik a könnyűipari foglalkozásúak aránya, akik az összes vizsgált személy 16 százalékát teszik ki (12 fő).⁵

SZÜLETÉSI HELY

A születési helyet a településtípus szerint rögzítettük. Azegyéb sorstípusba tartozók 13 százaléka budapesti születésű. 23 százalékuk községekből, 13 százalékuk megyei városokból és 8 százalékuk törvényhatósági jogú városokból származott. A sortípusból következően itt viszonylag magas a külföldi születésűek aránya (29%).

⁴ Az elemzés során ezt a kifejezést használjuk, azonban a kor viszonyait ismerve szem előtt kell tartani, hogy az érintett személyek elsősorban többsége magántisztviselő volt.

⁵ Például: könyvkötő, nyomdász, szabó(nő), takács, varrónő.

5. TÁBLÁZAT: SZÜLETÉSI HELY TELEPÜLÉSTÍPUS SZERINTI MEGOSZLÁSA

	elemszám	%
Budapest	10	13,0
Törvényhatósági jogú város	6	7,8
Megyei város	10	13,0
Község	18	23,4
Külföld	22	28,6
Adathiány	11	14,3
Összesen	77	100,0

LAKÓHELY

A lakóhelyet mind településtípus, mind deportálási zónák szerint rögzítettük. Először az előbbi mutatjuk be. Az egyéb sorstípusba tartozók 16 százaléka volt budapesti lakos. 20 százalékuknak valamelyközség, 10 százalékuknak megyei város és 4 százalékuknak törvényhatósági jogú város volt az utolsó lakóhelye. Látható, hogy ebben a sorstípusban a külföldön születetteknek a lakóhelye is külföldön volt.

6. TÁBLÁZAT: LAKÓHELY TELEPÜLÉSTÍPUS SZERINTI MEGOSZLÁSA

	elemszám	%
Budapest	12	15,6
Törvényhatósági jogú város	3	3,9
Megyei város	8	10,4
Község	15	19,5
Külföld	22	28,6
Adathiány	17	22,1
Összesen	77	100,0

Az alábbi táblázat a lakóhely deportálási zónák szerinti megoszlását mutatja.

7. TÁBLÁZAT: LAKÓHELY DEPORTÁLÁSI ZÓNÁK SZERINTI MEGOSZLÁSA

	elemszám	%
1. deportálási zóna	4	5,2
2. deportálási zóna	0	0,0
3. deportálási zóna	4	5,2

A DEGOB JEGYZŐKÖNYVEK ADATAINAK ELEMZÉSE: EGYÉB SORSTÍPUS

4. deportálási zóna	10	13,0
5. deportálási zóna	0	0
6. deportálási zóna	8	10,4
Budapest	12	15,6
Külföld	22	28,6
Adathiány	17	22,1
Összesen	77	100,0

TÁBOROK

A jegyzőkönyvekben külön kérdés foglalkozott azzal, hogy a nyilatkozók elmondták melyik táborokban voltak. Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók közül 21-en voltak olyanok, akik egy tábort sem említettek. Atúlélők 39 százaléka egy, 17 százaléka kettő, 142 százaléka három és 3 százaléka négy táborban volt.

8. TÁBLÁZAT: TÁBOROK SZÁMA, AHOL A NYILATKOZÓ VOLT

	elemszám	%
0 tábor	21	27,3
1 tábor	30	39,0
2 tábor	13	16,9
3 tábor	11	14,3
4 tábor	2	2,6
Összesen	77	100,0

A különböző táborokat táborrendszerekbe soroltuk és az alábbiakban eszerint mutatjuk be. A nyilatkozók közül a legtöbben Dachauban (29%), Mauthausenben (18%), Bergen-Belsenben (14%) és Stutthofban (12%) voltak.

9. TÁBLÁZAT: TÁBOROK MEGOSZLÁSA TÁBORRENDSZEREK SZERINT⁶

	elemszám	%
Dachau	22	28,6
Mauthausen	14	18,2
Bergen-Belsen	11	14,3
Stutthof	9	11,7
Gross-Rosen	3	3,9
Natzweiler-Struthof	3	3,9
Ravensbrück	3	3,9
Theresienstadt	3	3,9
Buchenwald	2	2,6
Riga-Kaiserwald	2	2,6
Flossenbürg	1	1,3

⁶ Mivel egy nyilatkozó több táborban is megfordulhatott, ezért a százalékok összege több, mint 100.

A DEGOB JEGYZŐKÖNYVEK ADATAINAK ELEMZÉSE: EGYÉB SORSTÍPUS

Lublin	1	1,3
Magyarország	1	1,3
Neuengamme	1	1,3

SZOLIDARITÁSÉS EMBERMENTÉS

Tanulmányunk ezen részében a nem zsidók részéről tapasztalt szolidaritással és embermentéssel foglalkozunk. Az egyes esetekben rögzítettük, hogy milyen nemzetiségű, pozíciójú volt a cselekmény végrehajtója. Ezek kívül ezeket a cselekedeteket egy szolidaritási-embermentési skálán is besoroltuk. Itt a következő kategóriákat alkalmaztuk:

1. Passzív rezisztencia: aki a zsidótlanítás és a zsidóüldözés bármely szakaszában azzal fejezte ki egyet nem értését, hogy nem vett részt a zsidók diszkriminációjában, megalázásában, üldözésben, verésében, megölésében.
2. Verbális gesztus: aki a zsidótlanítás és a zsidóüldözés bármely szakaszában szóban adothangot egyet nem értésének, bíztatta az üldözötteket, tiltakozott megalázásuk, elhurcolásuk, bántalmazásuk, megölésük ellen.
3. Aktív cselekmény: aki kisebb jelentőségű szabályokat megszegve, korlátozott kockázatot vállalt az üldözöttek érdekében.
4. Jelentősebb aktív cselekmény: aki nagyobb személyes kockázatot vállalva, akár saját, vagy hozzátartozói életét is veszélyeztetve segített az ismerős, vagy ismeretlen üldözötteken.
5. Konkrét életmentés: aki akár saját, vagy hozzátartozói életét sem kímélve, konkrét életveszélytől mentett meg zsidókat.
6. Szembefordulás a rendszerrel: aki saját „védett” státuszát feladva, vagy az üldözött zsidókkal sorsközösséget vállalva a nácik ellen harcolt.

I. SZAKASZ: ANTISZEMITIZMUS ÉS ZSIDÓTÖRVÉNYEK IDŐSZAKA 1944. MÁRCIUS 19. ELŐTT

Az egyéb sorstípusba tartozók a német megszállás előtti időszakban négy olyan eseményt említettek, amikor nem zsidók részéről szolidaritási gesztusokat, embermentést tapasztaltak. A cselekmény végrehajtója két esetben nem magyar volt,

két esetben pedig nemzetisége nem volt megállapítható. A cselekményt végrehajtók közül ketten hivatalos szerv tagjai voltak, egy civil, valamint egy lágerfunkcionárius. A cselekedetek közül egyet a passzív rezisztencia, hármát pedig az aktív cselekmény kategóriájába soroltunk.

II. SZAKASZ: NÉMET ANTISZEMITA JOGALKOTÁS, GETTÓSÍTÁS, DEPORTÁLÁS 1944. MÁRCIUS 19.–OKTÓBER 15.

Az 1944. március 19 és október 15. közötti időszakbantíz személy említett összesen tizenkét olyan eseményt, amikor nem zsidók részéről szolidaritási gesztusokat, embermentést tapasztalt. A cselekmény végrehajtója kilenc esetben magyar, egy esetben német és két esetben más nem magyar nemzetiségű volt. A cselekedeteket hét esetben valamely hivatalos szerv tagja, két esetben civil hajtotta végre, a többi esetben a jegyzőkönyvből ez nem volt egyértelműen megállapítható. Az esetek közül négy a passzív rezisztencia, kettő az aktív cselekmény, négy a jelentősebb aktív cselekmény és kettő a konkrét életmentés kategóriába tartozott. Ez utóbbi cselekmények egy honvédelmi minisztériumi tiszthez, illetve a Svéd Vöröskereszt főtitkárához kötődnek.

III. SZAKASZ: NYILASTERROR VAGY NÉMET FOGSÁG

A nyilas terror időszakában nyolc személy összesen tizenhét olyan eseményt említett, amikor nem zsidók részéről szolidaritási gesztusokat, embermentést tapasztalt. A cselekmény végrehajtója hét esetben magyar, három esetben osztrák és hét esetben más nem magyar nemzetiségű volt. Tizenkétszer hivatalos szerv tagjának, ötször pedig civilnek az akciójáról volt szó. Az esetek közül egyet-egyet a passzív rezisztencia és a verbális gesztus, ötöt az aktív cselekmény, hatot a jelentősebb aktív cselekmény és négyet a konkrét életmentés közé soroltunk. Kevésbé meglepő, hogy a konkrét életmentés közül kettő egy svéd, illetve egy svájci követségi alkalmazotthoz kötődik. Azonban beszámoltak életmentésről budapesti apácák és egy kerületi nyilas vezető részéről is.

A német fogság alatt 5 személy, összesen hat olyan eseménnyel találkozott, amikor nem zsidók részéről szolidaritási gesztusokat, embermentést tapasztalt. Az adatok sok esetben hiányosak, annyi mindenesetre elmondható, hogy öt esetben bizonyosan nem

zsidó volt a cselekmény végrehajtója. Az események közül hármat az aktív cselekmény és szintén hármat a jelentősebb aktív cselekmény kategóriájába soroltunk.

AKTIVITÁS

Tanulmányunk ezen részében arról lesz szó, hogy az üldözött zsidók tettek-e valamit saját vagy mások túlélése érdekében. Itt egyrészt magáról a nyilatkozóról rögzítettük ezeket az adatokat, másrészt arra is kíváncsiak voltunk, hogy volt-e tudomásuk arról, hogy mások végrehajtottak ilyen cselekedeteket. Ezeket a cselekményeket egy aktivitási skálán is besoroltuk. Itt a következő kategóriákat alkalmaztuk:

1. Konfliktusvállalás önérdékből: aki az áldozatokra kényszerített passzív szerepből kilépve, a saját vélt, vagy valós érdekében szóban, írásban, vagy cselekedettel fejezte ki egyet nem értését a zsidóüldözéssel.
2. Konfliktusvállalás mások érdekében: aki az áldozatokra kényszerített passzív szerepből a mások (ismerősök, rokonok, vagy éppen ismeretlenek) vélt, vagy valós érdekében kilépve szóban, írásban, vagy cselekedettel fejezte ki egyet nem értését a zsidóüldözéssel.
3. Enyhébb szabályszegés önérdékből: aki a nácik és cinkosaik által előírt kisebb jelentőségű (vagy annak tartott) törvényeket, rendeleteket, szabályokat, előírásokat szegett meg tudatosan saját vélt vagy valós érdekében.
4. Enyhébb szabályszegés mások érdekében: aki a nácik és cinkosaik által előírt kisebb jelentőségű (vagy annak tartott) törvényeket, rendeleteket, szabályokat, előírásokat szegett meg tudatosan rokonai, ismerősei, vagy ismeretlen (munkaszolgálatos, deportált, üldözött) sorstársai vélt vagy valós érdekében.
5. Durvább szabályszegés önérdékből: aki saját érdekében szándékosan a nácik és cinkosaik fontosabb jogszabályait, súlyosabb tabuit, nagyobb jelentőségű előírásait szegte meg.
6. Durvább szabályszegés mások érdekében: aki mások (ismerősök, rokonok, vagy éppen ismeretlenek) érdekében szándékosan a nácik és cinkosaik fontosabb jogszabályait, súlyosabb tabuit, nagyobb jelentőségű szabályait, előírásait szegte meg.

7. Szökés, bujkálás, tettelegesség: a nácik és cinkosaik által meghatározott zsidósorssal járó „legális” forgatókönyvek elutasítása önérdékből.
8. Szöktetés, bújtatás, verekedés: más (ismerős vagy ismeretlen) sorstársak támogatása abban, hogy elutasítsák a nácik és cinkosaik által meghatározott zsidósorssal járó „legális” forgatókönyveket.
9. Részvétel fegyveres ellenállásban: a náci, vagy a kollaboráns rendszerrel való nyílt, fegyveres szembenállás formái.

I. SZAKASZ: ANTISZEMITIZMUS ÉS ZSIDÓTÖRVÉNYEK IDŐSZAKA 1944. MÁRCIUS 19. ELŐTT

Az egyéb sorstípushoz tartozók közül hat olyan megkérdezett volt, aki a német megszállás előtt tett valamit saját vagy mások túlélése érdekében. Ezek a megkérdezettek összesen kilenc cselekményt említettek. Az alábbi táblázat mutatja az egyes cselekmények aktivitási skála szerinti besorolását.

10. TÁBLÁZAT: SAJÁTAKTIVITÁS AZ I. SZAKASZBANA CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT⁷

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	0
Konfliktusvállalás mások érdekében	0
Enyhébb szabályszegés önérdékből	2
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	3
Durvább szabályszegés önérdékből	0
Durvább szabályszegés mások érdekében	2
Szökés, bujkálás	1
Szöktetés, bujkálás	0
Részvétel fegyveres ellenállásban	1
Összesen	9

A megkérdezettek közül háromnak volt tudomása arról, hogy mások tettek valamit a túlélés érdekében. Összesen négy ilyen esetet említettek. Ezek aktivitási skála szerinti megoszlását mutatja az alábbi táblázat.

⁷ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

11. TÁBLÁZAT: MÁSOK AKTIVITÁSA A II. SZAKASZBAN A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT⁸

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	0
Konfliktusvállalás mások érdekében	0
Enyhébb szabályszegés önérdékből	1
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	1
Durvább szabályszegés önérdékből	0
Durvább szabályszegés mások érdekében	1
Szökés, bujkálás	0
Szöktetés, bujkálás	0
Részvétel fegyveres ellenállásban	1
Összesen	4

II. SZAKASZ: ANTISZEMITA JOGALKOTÁS, GETTÓSÍTÁS, DEPORTÁLÁS
1944. MÁRCIUS 19.–OKTÓBER 15.

Az 1944. március 19.–október 15. közötti időszakban 20 megkérdezett összesen 32 önmentési aktusról számolt be. Az alábbi táblázat mutatja az egyes cselekmények aktivitási skála szerinti besorolását.

12. TÁBLÁZAT: SAJÁT AKTIVITÁS A II. SZAKASZBAN A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT⁹

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	5
Konfliktusvállalás mások érdekében	5
Enyhébb szabályszegés önérdékből	2
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	2
Durvább szabályszegés önérdékből	2
Durvább szabályszegés mások érdekében	3
Szökés, bujkálás	8
Szöktetés, bujkálás	4
Részvétel fegyveres ellenállásban	1
Összesen	32

---

⁸ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

⁹ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

Két nyilatkozó említett olyan esetet, amikor megfordult a fejében az önmentés gondolata, azonban ezt mégsem tették meg: mindkét esetben szereteteiket féltették.

A megkérdezettek közül tizenhatnak volt tudomása arról, hogy mások tettek valamit a túlélés érdekében. Összesen 27 ilyen esetet említettek. Ezek aktivitási skála szerinti megoszlását mutatja az alábbi táblázat.

13. TÁBLÁZAT: MÁSOK AKTIVITÁSA A II. SZAKASZBAN A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT¹⁰

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	2
Konfliktusvállalás mások érdekében	6
Enyhébb szabályszegés önérdékből	2
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	1
Durvább szabályszegés önérdékből	0
Durvább szabályszegés mások érdekében	3
Szökés, bujkálás	7
Szöktetés, bujkálás	5
Részvétel fegyveres ellenállásban	1
Összesen	27

III. SZAKASZ: NYILASTERROR VAGY NÉMET FOGSÁG

A nyilas terror időszakában tizenöt megkérdezett összesen harminc önmentési aktusról számolt be. Az alábbi táblázat mutatja az egyes cselekmények aktivitási skála szerinti besorolását.

14. TÁBLÁZAT: SAJÁT AKTIVITÁS ANYILAS TERROR ALATT A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT¹¹

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	5
Konfliktusvállalás mások érdekében	5
Enyhébb szabályszegés önérdékből	1
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	6
Durvább szabályszegés önérdékből	2

¹⁰ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

¹¹ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

Durvább szabályszegés mások érdekében	1
Szökés, bujkálás	1
Szöktetés, bujkálás	9
Részvétel fegyveres ellenállásban	0
Összesen	30

A megkérdezettek közül ebben az időszakbantíznek volt tudomása arról, hogy mások tettek valamit a túlélés érdekében. Összesen huszonhét ilyen esetet említettek. Ezek aktivitási skála szerinti megoszlását mutatja az alábbi táblázat.

15. TÁBLÁZAT: MÁSONK AKTIVITÁSA A NYILAS TERROR ALATT A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT¹²

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	3
Konfliktusvállalás mások érdekében	5
Enyhébb szabályszegés önérdékből	0
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	3
Durvább szabályszegés önérdékből	1
Durvább szabályszegés mások érdekében	1
Szökés, bujkálás	4
Szöktetés, bujkálás	9
Részvétel fegyveres ellenállásban	1
Összesen	27

A német fogság alatttizenegy megkérdezett összesen tizenhét önmentési aktusról számolt be. Az alábbi táblázat mutatja az egyes cselekmények aktivitási skála szerinti besorolását.

16. TÁBLÁZAT: SAJÁT AKTIVITÁS A NÉMET FOGSÁG ALATT A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT¹³

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	3
Konfliktusvállalás mások érdekében	1
Enyhébb szabályszegés önérdékből	4
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	0

¹² Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

¹³ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

Durvább szabályszegés önérdékből	3
Durvább szabályszegés mások érdekében	0
Szökés, bujkálás	6
Szöktetés, bujkálás	0
Részvétel fegyveres ellenállásban	0
Összesen	17

A megkérdezettek közül ebben az időszakban nyolcnak volt tudomása arról, hogy mások tettek valamit a túlélés érdekében. Összesen tizenegy ilyen esetet említettek. Ezek aktivitási skála szerinti megoszlását mutatja az alábbi táblázat.

17. TÁBLÁZAT: MÁSOK AKTIVITÁSA A NÉMET FOGSÁG ALATT A CSELEKMÉNY TÍPUSA SZERINT¹⁴

	elemszám
Konfliktusvállalás önérdékből	1
Konfliktusvállalás mások érdekében	0
Enyhébb szabályszegés önérdékből	3
Enyhébb szabályszegés mások érdekében	3
Durvább szabályszegés önérdékből	1
Durvább szabályszegés mások érdekében	0
Szökés, bujkálás	3
Szöktetés, bujkálás	0
Részvétel fegyveres ellenállásban	0
Összesen	11

¹⁴ Az alacsony elemszáma miatt csak elemszámokat közlünk.

ÁLTALÁNOS TAPASZTALATOK

ZSIDÓ SZERVEZETEKBE VALÓ RÉSZVÉTEL ÉS A ZSIDÓ TANÁCS MEGÍTÉLÉSE

A nyilatkozók közül négyről derült ki egyértelműen, hogy dolgozott a Zsidó Tanácsnak és ötről az, hogy valamely más zsidó szervezetnek. A jegyzőkönyvek közül csak kettőben találtunk a Zsidó Tanácsra vonatkozó véleményt: ez egy esetben pozitív, másik esetben semleges volt

INFORMÁCIÓ A NÁCI VÉGSŐ MEGOLDÁSRÓL

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók körülbelül egyharmada (31%) tudott valamit a náci végső megoldásról. 23 százalék azok aránya, akik az Endlösung valamely konkrét eseményének szemtanúja voltak.

18. TÁBLÁZAT: MIT TUDOTT A NÁCI VÉGSŐ MEGOLDÁSRÓL, AZ ENDLÖSUNGRÓL

	elemszám	%
Nem tudta/nem említi	53	68,8
Találkozott valamilyen atrocitás túlélőjével	2	2,6
Az Endlösung valamely konkrét eseményének szemtanúja volt	18	23,4
Lényegében tudta, hogy mi vár a zsidókra	4	5,2
Összesen	77	100,0

TAPASZTALT VESZTESÉGEK

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók közül ketten voltak olyanok, akik tudtak öngyilkosságokról a zsidók körében. Egyiküknek egy ilyen személyről volt tudomása, másikat nem említette, hogy hány ilyen személyről tudott.

A kérdezettek közül nyolcan számoltak be olyan esetről, amikor a deportálás előtt bármely magyar hatóság fellépésének, bánásmódjának, cselekményének halálos áldozata volt. Ezek közül hatan tudtak mondani valamit arról, hogy ez hány embert érintett: ezek a számok 1 és 280 között szóródnak.

FELJELENTÉSEK

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók közül csak öten számoltak be olyan esetről, amikor zsidók sorsa azért fordult rosszabbra, mert magyar keresztények feljelentették őket. Ezek közül egy esetben civilek, egy másikban pedig hivatalos személyek voltak a feljelentők.¹⁵

MAGYAR CSENDŐRÖKÉS MAGYAR SS-EK

A megkérdezettek egynegyede találkozott magyar csendőrökkel a holokauszt során. Ezen nyilatkozók elvéve számoltak be pozitív tapasztalatokról. Ezek a passzív rezisztencia és az aktív cselekmény kategóriájába estek. A magyar csendőrökkel való találkozásról beszámoló 18 nyilatkozó közül 15-nek negatív tapasztalata volt.

19. TÁBLÁZAT: TALÁLKOZOTT-E MAGYAR CSENDŐRÖKKEL A HOLOKAUSZT SORÁN ÉS MILYEN TAPASZTALATA VOLT VELÜK

	elemszám	%
Nem találkozott	59	76,6
Találkozott: pozitív tapasztalat	2	2,6
Találkozott: semleges tapasztalat	1	1,3
Találkozott: negatív tapasztalat	15	19,5
Összesen	77	100,0

A 15 válaszadó közül, akik negatív tapasztalatokról számoltak be több – összesen 31 – ilyen cselekményt említettek. 13-an említettek ütlegetést, verést, 8-an rablást, lopást, zsarolást. Három olyan válaszadó volt, aki módszeres kínzásról, szadizmusról számolt be.

20. TÁBLÁZAT: MAGYAR CSENDŐRÖK ÁLTAL ELKÖVETETT CSELEKMÉNY TÍPUSA¹⁶

	elemszám
Általánosságok	3
Verbális inzultus, zsidózás	4
Rablás, lopás, zsarolás	8
Ütlegetés, verés, pofozkodás	13
Módszeres kínzás, szadizmus	3

¹⁵ Három esetben a feljelentő személyét a jegyzőkönyv alapján nem sikerült azonosítani.

¹⁶ Az alacsony elemszámra való tekintettel csak elemszámokat közlünk.

Gyilkosság	0
Összesen	31

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók közül ketten számoltak be magyar származású vagy magyarul beszélő SS-ekkel való találkozásról. Ezek közül az egyik negatív, a másik pedig semleges volt.

DEPORTÁLÁS ÉS LETARTÓZTATÁS 1944. ÁPRILIS ÉS JÚLIUS KÖZÖTT

Az egyéb sorstípusba tartozók 52 százalékát deportálták vagy tartóztatták le az 1944 áprilisa és júliusa közötti időszakban. Ezek közül csak tizenhét esetben sikerült megállapítani, hogy kik tették ezt: tíz esetben a magyar, hétben pedig a német hatóságok.

FELSZABADULÁS, HAZATÉRÉS

Az egyéb sorstípusba tartozók közül 10-en Magyarországon, 50-en pedig külföldön szabadultak fel. 17 esetben a jegyzőkönyv nem tartalmazott erre vonatkozó adatokat. A nyilatkozók közül 18-at az oroszok, 12-öt az amerikaiak és kettőt az angolok szabadítottak fel. Ebben a kérdésben 45 esetben nem rendelkezünk adatokkal.

Csupán egy olyan megkérdezett volt, aki arról számolt be, hogy a felszabadulás után résztvevője vagy szemtanúja volt náciak, nyilasok, kollaboránsok vagy kápók elleni megtorlásnak. Ezt a felszabadítók követték el.

Egy megkérdezett számolt be arról, hogy a hazafelé úton egy nem magyar nemzetiségű katona részéről szolidaritással találkozott.

Az egyéb sorstípusba tartozó nyilatkozók közül kilencen számoltak be arról, hogy Magyarországra, illetve a lakhelyükre visszaérve nem zsidók részéről negatív tapasztalatai voltak. Összesen tizenhat ilyen cselekményt említettek. A cselekményeket nyolc esetben a lakosság és nyolc esetben a hivatalos szervek hajtották végre. Egyetlen esetet kivéve mindannyiszor verbális inzultusról, zsidózásról volt szó. A fennmaradó egy esetben a hivatalos szervek nem akarták visszaadni az elvett tulajdonát. Pozitív tapasztalatokról egyetlen kérdezett sem számolt be.

A további tervekről a jegyzőkönyvek valamivel több mint felében (55%) volt információ. Ezen megkérdezettek 60 százaléka (25 fő) a hazatérést és az újrakezdést tervezte. 38 százalékuk (16 fő) pedig azt, hogy kivándorol. A célország nagyobb részben (81%) Palesztina volt.